

PEDAGOGIK INNOVATSIYALARNI TASNIFLASHDA TURLICHA YONDASHUVLAR

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10403063>

M.M.Jo'raboyev

MTTDMQTMOI mustaqil izlanuvchisi

X.D.Xudayberdiyeva

Yangi Namangan tumani 65 maktab

matematika o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada pedagogik innovatsiyalarni tasniflash, ularning turlari va innovatsiyalarni asoslar bo'yicha taqsimlanishi keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar

innovatsiya, faoliyat tuzilmasi, o'zgartirishlar ko'lami, kodifikatsiya.

Zamonaviy pedagogik innovatsiyaning eng muhim vazifalaridan biri innovatsiyalarni tasniflashdir. Shuni ta'kidlash kerakki, ta'lim sohasidagi - innovatsiyalarning umumiy qabul qilingan tizimli tasnifi mavjud emas, garchi uni asosan innovatsiyalar tipologiyasidan foydalangan holda rivojlantirishga alohida urinishlar bo'lgan va hozirda ham mavjud.

Pedagogik innovatsiyalarni tasniflashda turlicha yondashuvlar mavjud. Ingliz tilidagi adabiyotda ba'zi mualliflar innovatsiyalarning uch turini ajratib ko'rsatishadi:

Siyosiy-ma'muriy tip - ta'lim tizimidagi o'zgarishlar siyosiy hokimiyat tomonidan turli ma'muriy choralar orqali amalga oshiriladi.

Normativ-deduktiv tip - birinchi navbatda, innovatsiyalar mutaxassislar tomonidan ishlab chiqish uchun taklif qilinadi, ishlab chiqiladi, keyin o'qituvchilar tayyorlanadi va amalga oshiriladi.

Empirik-ratsional - tadqiqot, ishlab chiqish va tarqatish bosqichlari izchil amalga oshiriladi.

Mualliflar yondashuvlarining bunday xilma-xilligi bizni tipologiyani turli asoslarda qurish mumkin degan xulosaga olib keldi. Ushbu tadqiqot doirasida innovatsiyalarni ta'lim jarayonining u yoki bu qismiga, eng avvalo, ularning atributi nuqtai nazaridan ko'rib chiqish biz uchun eng to'g'ri ko'rinadi.

Ta'limning qaysi sohasida innovatsiyalar paydo bo'lishiga qarab, innovatsiyalarni ajratib ko'rsatish mumkin:

ta'lim mazmuni va tuzilishida;

ta'lim texnologiyalari, usullari bo'yicha;

o'quv jarayonini tashkil etishda;

o'quv qo'llanmalarida;

o'quv jarayonini boshqarish tizimida.

Ushbu guruhga muvofiq innovatsiyalarni quyidagi asoslar bo'yicha taqsimlashni ko'rib chiqish muhimdir:

1. O'zgartirishlar ko'lami (hajmi) bo'yicha: mahalliy (xususiy, yagona), bog'liq bo'lmagan, modulli (o'zaro bog'langan); tizimli (barcha ta'lim -muassasalarini qamrab olgan) innovatsiyalar.

Innovatsiyalarning innovatsion potensialiga ko'ra: kodifikatsiya (analog yoki prototipga ega bo'lgan narsalarni takomillashtirish, ratsionalizatsiya qilish, o'zgartirish, modernizatsiya qilish bilan bog'liq) va modernizatsiya yangilangan vositaning ham texnologik, ham shaxsiy tomoniga yo'naltirilishi mumkin; kombinatsion (ilgari ma'lum bo'lgan, bu kombinatsiyada ilgari ishlatilmagan elementlarning yangi konstruktiv birikmasi); radikal (analoglari yoki prototiplari yo'q).

O'zidan oldingisiga nisbatan: almashtirish (aniq eskirgan asbob o'rniga yangilik kiritiladi); bekor qilish (ob'ektning rivojlanishi nuqtai nazaridan umidsiz deb topilganda bekor qilish); qaytariladigan (taxminiy yangilik to'lovga layoqatsiz bo'lgan taqdirda uni bekor qilish va avvalgisiga qaytarish); ochish (innovatsiyani funksional salafi bilan solishtirib bo'lmaydi, na o'z maqsadiga, na qo'llash usuli bo'yicha, na mavjud pedagogik vaziyat nuqtai nazaridan); retro-kirish (ta'lim muassasasi tomonidan hozirda u uchun yangi, lekin bir vaqtlar o'quv amaliyotida qo'llanilgan texnologiyani ishlab chiqish).

Shunday qilib, innovatsiyalar pedagogik jarayonning barcha tarkibiy qismlariga, butun pedagogik jamoaning umumiy tuzilishi va faoliyatiga ta'sir qilishning ulkan tizimli ta'siriga ega.

Biz shunday xulosaga keldikki, yuqorida muhokama qilingan innovatsiyalar turkumi atamaları (yangi, innovatsiya, an'ana, innovatsiya) innovatsion jarayonda amalga oshiriladigan, o'rnatilgan tushunchalar bo'lib, biz konseptual qatorning keyingi mantiqiy bo'g'inini hisobga olgan holda hisobladik.

Ilmiy adabiyotlarda innovatsion jarayon deganda innovatsiyalarni yaratish, rivojlantirish, foydalanish va tarqatish bo'yicha kompleks-tizimli faoliyat

tushuniladi. Innovatsion jarayonlarning butun xilma-xilligini ikkita eng muhim shaklga ajratish mumkin:

innovatsiyani oddiy takror ishlab chiqarish (innovatsiya faqat ishlab chiqarish birinchi o'zlashtirilgan tashkilotda yaratiladi),

innovatsiyalarning kengaytirilgan takror ishlab chiqarilishi (innovatsiyalarni ishlab chiqarish jarayoni ko'plab tashkilotlarga taalluqlidir).

jarayon va uning atrof-muhit bilan o'zaro ta'siri vaqtidagi tabiiy rivojlanish "bir bosqichdan ikkinchi bosqichga o'tishi bilan tavsiflangan dinamik tizimdir, degan xulosaga qo'shilmaslik mumkin emas."

Faoliyat tuzilmasi quyidagi tarkibiy qismlarning birikmasidir: motiv maqsadi, vazifa mazmuni, shakl, usullari va natijalari.

Mavzular tarkibiga barcha rivojlanish sub'ektlarining innovatsion faoliyati kiradi: direktor, uning o'rinbosari, o'qituvchilar, olimlar, talabalar, ota-onalar, homiyar, metodistlar, ta'lim muassasalari o'qituvchilari, maslahatchilar, ekspertlar, ta'lim organlari xodimlari va boshqalar.

Darajali tuzilish. Xalqaro, mintaqaviy, tuman (shahar) yoki kollej darajasidagi sub'ektlarning innovatsion faoliyati.

Tarkib tuzilishi. O'qitish, tarbiyaviy ish, maktabni boshqarish va boshqalarda innovatsiyalarning tug'ilishi va rivojlanishi.

Hayotiy sikl tuzilishi. U har bir yangilik boshidan o'tadigan bosqichlarda ifodalanadi: paydo bo'lish, tez o'sish, yetuklik, rivojlanish, tarqalish, to'yinganlik, muntazamlashuv, inqiroz, nurlanish (innovatsiyani modernizatsiya qilish).

Boshqaruv tuzilmasi to'rt turdagi boshqaruv harakatlarining o'zaro ta'sirini o'z ichiga oladi: tashkilotni boshqarish nazoratini rejalashtirish.

Tashkiliy tuzilma quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi: diagnostika, prognostik, aslida tashkiliy, amaliy, umumlashtirish, amalga oshirish,

Aslini olganda, innovatsion jarayonlar tizimli: ular juda ko'p tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi, ammo ularning oddiy yig'indisi strukturaviy aloqalar va umuman innovatsion jarayonni tavsiflovchi naqshlarsiz yetarli emas.

Professional ta'lim mazmuni va o'quv jarayonini tashkil etish sohasidagi asosiy vazifa kasbiy ta'lim dasturlarini shaxs ehtiyojlariga, mehnat bozori ehtiyojlariga va rivojlanish istiqbollari muvofiqlashtirishdan iborat. Bu vazifa mutaxassislarning shaxsiy va kasbiy salohiyatini rivojlantirish hamda ularning harakatchanligini ta'minlaydigan ilg'or ta'limga o'tishni hisobga olgan holda kadrlar tayyorlash mazmuni tarkibini o'zgartirish va uni sifat jihatidan yangilash bilan bog'liq; ta'lim jarayonini takomillashtirish, shaxsning har tomonlama

rivojlanishi va ijodiy faoliyatini amalga oshirish uchun shart-sharoitlarni yaratishdir.

Shunday qilib, innovatsion jarayonlar umuminsoniy qonunlarga bo'ysunib, uzluksiz ta'limni tashkil etishda asosiy qadriyatlar birligiga rioya qilgan holda ta'lim muassasasining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishni talab qiladi.

Professional ta'lim muassasasida innovatsion jarayonlarni amalga oshirishning yetakchi sub'ektlari pedagoglardir. O'quvchilar ta'lim jarayonlarining teng huquqli ishtirokchilari sifatida sub'ektiv-ob'ektiv xususiyatlarni o'zida mujassam etgan holda innovatsion jarayonlarning ham sub'ektlari hisoblanadilar. Innovatsiyaning barcha ishtirokchilari (sub'ektlari va ob'ektlari) unda o'zlarining aniq funksiyalarini bajaradilar, ularni faoliyatda amalga oshiradilar.

Innovatsiyalarni ishlab chiqish, loyihalash va joriy etish faoliyati innovatsion faoliyat deb ataladi. Innovatsion faoliyat uning ta'lim, boshqaruv va tadqiqot faoliyati bilan uzviy uyg'unligi bilan tavsiflanadi. Innovatsion faoliyat boshqa faoliyat kabi, uni boshqarishdan ajralmasdir.

Ushbu konsepsiyani o'rganish mavzuumiz bilan bog'liq holda aniqlash uchun biz boshqaruv mavzulari bo'yicha mavjud tadqiqotlarni tahlil qildik.

Shunday qilib, xorijiy mamlkatlarda ushbu mavzu bo'yicha quyidagi ilmiy maktablar aniq paydo bo'ladi: ilmiy boshqaruv maktabi, ma'muriy boshqaruv maktabi, inson munosabatlari va xulq-atvor fanlari maktabi, boshqaruv fanlari maktabi yoki miqdoriy usullar.

M. X, Meskon, M. Albert, F. Xeduori ishlarida mavjud ilmiy maktablarning fan va boshqaruv amaliyoti rivojiga qo'shgan hissasi aniqlanadi. Ilmiy boshqaruv maktabi:

1. Vazifalarni bajarishning eng yaxshi usullarini aniqlash uchun ilmiy tahlildan foydalanish.

2. Vazifalarga eng mos keladigan ishchilarni tanlash va ularni o'qitish.

3. Ishchilarni o'z vazifalarini samarali bajarish uchun zarur bo'lgan resurslar bilan ta'minlash.

4. Mehnat unumdorligini oshirish uchun moddiy rag'batlantirishdan tizimli va to'g'ri foydalanish.

5. Rejalashtirish va fikrlashni ishning o'zidan ajratish.

Ma'muriy boshqaruv maktabi:

1. Boshqaruv tamoyillarini ishlab chiqish.

2. Boshqaruv funksiyalarining tavsifi.

3. Butun tashkilotni boshqarishga tizimli yondashuv.

Inson munosabatlari maktabi va xulq-atvor fanlari maktabi:

1. Qoniqish va samaradorlikni oshirish uchun shaxslararo munosabatlarni boshqarish usullarini qo'llash.

2. Har bir ishchi o'z imkoniyatlariga mos ravishda to'liq foydalana oladigan tarzda tashkilotni boshqarish va shakllantirishda inson xatti-harakatlari fanlarini qo'llash.

Boshqaruv fanlari maktabi:

1. Modellarni ishlab chiqish va qo'llash orqali murakkab boshqaruv muammolarini tushunishni chuqurlashtirish.

2. Boshqaruvchilarga qiyin vaziyatlarda qaror qabul qilishga yordam beradigan miqdoriy usullarni ishlab chiqish.

Menejmentni o'zaro bog'liq bo'lgan boshqaruv funksiyalarining uzluksiz qatori sifatida qaraydigan birinchi jarayon kabi yondashuvlar o'z aksini topgan:

- tizimli-bunda tashkilot o'zgaruvchan muhitda turli maqsadlarga erishishga qaratilgan o'zaro bog'liq elementlar (odamlar, tuzilmalar, vazifalar, texnologiyalar) to'plami sifatida qaraladi. Vaziyatli, bunda boshqaruv usullari muayyan vaziyat bilan belgilanadi;

- miqdoriy-bu matematik-statistik usullardan foydalangan holda sifatli baholashdan miqdoriy baholashga o'tishdan iborat;

- xulq -atvor - xodimga o'z imkoniyatlarini, ijodiy qobiliyatlarini ro'yobga chiqarishda yordam berish. Bunday yondashuvning asosiy maqsadi uning inson resurslari samaradorligini oshirish orqali ish samaradorligini oshirishdan iborat.

Shunday qilib, xorij nazariyasi va amaliyotida menejment sohasida katta tajriba to'plangan, ammo bizning ta'lim muassasalarimiz faoliyat ko'rsatayotgan va rivojlanayotgan muhitni, shuningdek, muayyan millat va madaniyatga xos bo'lgan qadriyatlarni hisobga olish kerak. Bir so'z bilan aytganda, tajribani bir ijtimoiy-madaniy muhitdan boshqasiga rasmiy ravishda o'tkazish amalda mumkin emasligini yodda tutish kerak.

Ta'kidlash joizki, yangi yondashuvlarni aniqlash va mavjudlarini uyg'unlashtirishga qaratilgan olimlar izlanishlari davom etmoqda. Bizning tadqiqotimiz tizimli va dasturiy maqsadli yondashuvlardan foydalanish g'oyasini keltirib chiqaradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Сластенин В.А., Подымова П.С. Педагогика: инновационная деятельность. - М.: Магистр, 1997. - 224с.

2. Мескон М. Х., Альберт М., Хедуори Ф. Основы менеджмента. - М.: Дело, 1992.- 702 с.
3. Prigojin A.I. Innovatsiyalar: rag'batlantirish va to'siqlar (innovatsiyalarning ijtimoiy muammolari) / A.I. Prigojin. - M.: Politizdat, 1989. - B. 270-275.
4. Zavlin P.N., Vasilev A.V. Innovatsiyalar samaradorligini baholash. - Sankt-Peterburg: nashriyot uyi. "Biznes Press" uyi, 1998 yil
5. unilibrary.uz